

TÓTH TIHAMÉR dr.,

PÁZMÁNY-EGYETEMI NY. R. TANÁR :

SZENT ALAJOS ÉS SZENT SZANISZLÓ JUBILEUMA.

NON HABEO, QUEM SEQUAR; nincs senkink, kit követnünk lehetne! Nincs példaképünk, kinek élete magával sodorná gyöngé akaratunkat s buzdítva mutatná, mint képes eszményivé magasztosulni a törekeny emberi természet!... A régi pogány világ fölött borongó ez a sóhajtás jut eszünkbe, midőn az idén jubilált két ifjú szentről s jubileumuk jelentőségéről akarunk e sorokban megemlékezni.

Az idén fordul kétszázadszor az esztendő, melyben XIII. Benedek pápa a szentek fénykoszorújával övezett két ifjút: örgróf Gonzaga Ferdinándnak 1568. március 9-én született és 24 éves korában meghalt Alajos fiát, s a legelső lengyel családok egyikéből, a Kosztkák-ból származó, 1550. október 28-án született s 18 éves korában meghalt Szaniszlót. «Non habeo, quem sequar», panaszolta a pogány világ; és ime: amelyik évben meghal Szaniszló, a boldog s értelmes vallási élet bemutatója, ugyanabban születik Alajos, az akaraterő utólréhetetlen példaképe! Egy időben felsugárzó két örök eszményképe az ösztönös erők hinárjából a harmonikus élet szépségei felé tördő, küzdő ifjúságnak!

«*Innocentia et poenitentia*», «ártatlanság s bűnbánat», ismételten ez a két szó csendül ki az egyház főnséges imájából, mellyel a castiglioni fejedelmi kastély fiatal szentjét tiszteli. Ez az oratio egyike azoknak a főnséges imáknak, melyeknek klasszikusan tömör kifejezési erején szinte megérzik az egyház liturgiáját inspiráló Szentlélek lehelete. «*Coelestium donorum distributor, Deus, qui in angelico iuvene Aloysio miram vitae innocentiam pari cum poenitentia sociasti; eius meritis et precibus concede, ut innocentem non secuti poenitentem imitemur*». «Mindenható Úristen, ki mennyei adományaidat kegyelmesen osztogatod, Te párosítottad Alajosban az élet csodás ártatlanságát hasonló bűnbánattal: add meg kérünk, hogyha már ártatlanságban nem követhettük, bűnbánatában utánozhassuk». Nem kevésbé mély értelmű a szent Szaniszló oratioja: «*Deus, qui inter cetera sapientiae miracula etiam in tenera aetate maturaе sanctitalis gratiam contulisti: da quaesumus, ut beati Stanislai exemplo, tempus instanter operando redimentes, in aeternam ingredi requiem festinemus*». «Isten, ki bölcseséged egyéb csodái közt a gyenge kornak is érett szentség

kegyelmét ajándékozta: kérünk, hogy szent Szaniszló példájára szakadatlan munkás élet által szívünket e világtól elvonni és az örök boldogság nyugalma eljutni törekedjünk».

«*Innocentia et poenitentia*», «*ártatlanság és bünbánat*», ez volt mindkét ifjú szent hősie életének gránit oszlopa; ennek felszítása ifjainkban legyen szenttéavatásuk 200. évfordulójának legméltóbb ünneplése.

Kétségtelen, hogy pl. szent Alajos életével sok más érényre is lehetne buzdítani ifjainkat; de ma épen erre a kettőre van égető szükségük.

Lehetne Alajost az *apostolkodás* példaképeül állítani, mint aki már kisgyermek korában örömmel tanította a hit igazságaira saját testvéreit, majd összegyűjtötte a városi gyermekeket és prédikált nekik előbb Castiglioneban, majd Rómában az utcákon, tereken, kórházakban s rendkívül ügyes volt abban, hogy gyermektársai társalgását észrevétlenül vallásos témákra terelje.

Lehetne példájával a *felebaráti szeretet* gyakorlására buzdítani, hiszen a legszegényebb beteget is oly szeretettel ápolta, mintha magát a sebekkel borított Krisztust ápolná Halálos betegségét is a pestises betegek ápolásával szerezte.

Lehetne tőle igazi *szociális gondolkodást* tanulni. Grófi családnak volt elsőszülötte oly korban, melyben az előkelő származás gőgöt jelentett; s ő mégis minden szolgájához, cselédhez tudott kedves, finom, szelid lenni.

Lehetne szent Szaniszlótól, az istenszeretet érzelmes melegségében izzó 18 éves fiútól, a *természefőlötti élet örvendező szolgálatát* tanulni...

Mégis... a negyedfélszázad távlatából élénk elevenülő szent ifjak arcáról mindezekén túl főleg két vonást kell átrajzolnunk ma ifjúságunk lelkére: az ártatlanság s bünbánat, más szóval: a lelki tisztaság s férfias önfegyelmzés harcias érényeit.

«*Innocentia*», «*lelki tisztaság*»! Ez az a pont, melyen az ébredező ösztönös élet özönvize időelőtt gátszakadással fenyegeti a mai serdülő fiatalság lelkének virágos kertjét; ez tehát a legfőbb érény, melyre őket szent Alajos és szent Szaniszló lankadatlan őrtállásának, kemény önfegyelmzésének példájával elsősorban kell nevelni.

A legraffináltabb udvari élet kísértő helyzeteiben is liliomos lelkűnek maradt Alajoson beteljesülve látjuk Emerson dicséretét, mellyel a jellemnek adózik: «A jellem olyan, mint az acrostichon vagy az alexandrin stanza: előlről, hátulról vagy keresztben olvasuk is, mindig ugyanazt mondja».

Alajos az atyai házból a toscanai herceg udvarába került, később a mantuai hercegébe, aztán a spanyol királyéba és mégis: lelkét az udvari levegő meg nem hervasztotta, erkölce a fejedelmi paloták síkos parkettjén meg nem csúszott. Hogy Mantuát, Ferrarát, Pármát, Turint, Firenzét sértetlenül végigjárni mit jelent, ezt csak az tudja, aki ismeri ezeknek a kis olasz udvaroknak erkölcsi léhaságát a XVI. század végén a renaissance virágkorában.

A két ifjú szent kanonizációjának 200. fordulójára alkalmából 1926. június 13-án kiadott «*Singularis illud*» kezdetű enciklikájában azt írja XI. Pius pápa a lelki tisztaságról, hogy az az ifjúság legszebb dlsze, «*praestantissimum iuventutis decus atque ornamentum*». Mai

ifjainkra nem vár nehezebb lelki feladat, mint ennek a dísznek sértettségéért folytatott, vértverítékeztető küzdelem. Igaz: régen is pusztított az érzékiség lehelete az emberiség közt, de akkor ezt legalább mindenki bűnnek nevezte s a jobbik én vereségének; és a tiszta élet főséges ideálként lebegett az emberiség előtt. Ma? A bűn megmaradt, nőtt, óriássá fokozódott, az ideál eltűnt, elhalványult. A bűnalkalom megsokszorozódott, az ellenálló erő meggyengült. Bárhová megy a mai ifjúság, bárhová néz, ezer csatornából ömlik rá a piszok, vértrontó fertő tátogatja rá száját.

És ifjainknak mégis tisztáknak *kell* maradniok egy fertőzött világ közepén! *«In it, but not of it»*, «benne vagyok, de nem vagyok részes benne», felelte egy tisztalelkű gyári munkásleány, mikor csodálkoztak rajta, hogy London legdurvább környezetében hófehér tudott maradni. *«Benne vagyok, de nem vagyok részes benne»*, ezt kell a két szent ifjútól eltanulniok a mai romlottságban küzködő ifjainknak is. Szent Alajos is látta a rosszat, mint látniok kell — sajnos — lépten-nyomon a mi fiainknak is. Látta, de elfordult tőle! Látta, de megutálta! Erre tanítsuk meg a reánk bízottakat: ha Alajos tiszta tudott maradni a legromlottabb Firenzének az Arno iszapos hullámaiból gigözölgő érzékies levegőjében, akkor nekik is lehet, kell tisztáknak maradniok az egyetemi nagyvárosok szemetes utcáin is. Ifjaink lelkét a kísértések elől mentesíteni, megvédeni, sajnos, nem áll módunkban; de hogy azok sértetlenül s ártás nélkül pattanjanak vissza nemes felfogásukról s acélos idealizmusokról, erre nevelni őket a mai pedagógiának éppen egyik legégetőbb feladata.

Különösképen alkalmas mindkét szent élete arra, hogy a lelki tisztaságot, mint hősiességet, mint harcias erényt mutassuk be a harc és nehézségek iránt természeténél fogva lelkesedő serdülő ifjúságnak. Mutassunk rá arra, hogy az életszentség nem gyöngeség, nem tehetetlen anyámasszonykodás, nem tedd ide-tedd oda gyámoltalanság. A szent ifjak élete sem volt erőtlen, limonádés érzelgés és a pápai körlevél határozottan tiltakozik is szent Alajos életének ilyen beállítása ellen.

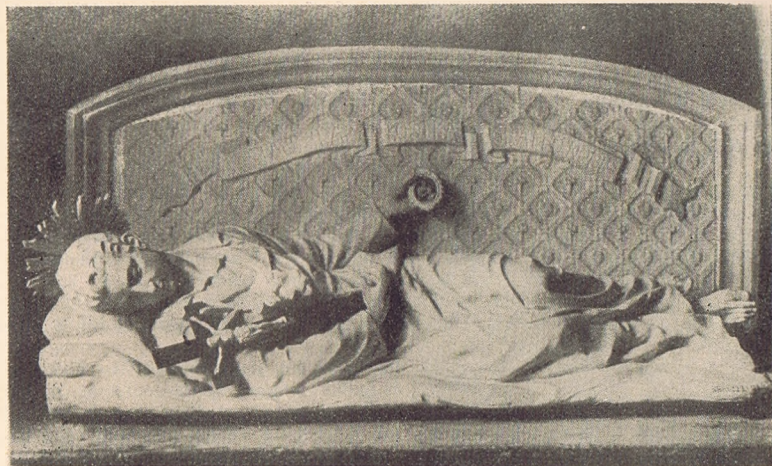
A modern psychologia értékes megállapításai közé tartozik az a tétel, mely szerint a lelki tisztaság megőrzésére legjobb módszer az indirekt harc, vagyis a sexuális kérdések lehetőleg teljes figyelmen kívül hagyása, ellenben az akarat megerősítése minden más erényben. Szent Alajos ebben is kitűnő példakép: neki a tisztaságért soha nem kellett harcolnia, mert kemény önfegyelmezése által erősre acélozott más erényekből megvitathatlan védőfalat húzott lelkének fehér lilioma köré.

Tudást szomjazó ifjúságunk előtt rá kell mutatnunk *szent Alajos természetes képességeire is*: éles eszére, érett ítélőképességére, szorgalmas tanulására, jó bizonyítványaira, az apja által reabízott nehéz életfeladatok eredményes megoldására. Csak hadd hallják a mi ifjaink minél többször, hogy szent Alajos kedvességét és nemes gondolkodását mennyire dicsérte mindenki, aki vele csak érintkezésbe került! Hadd hallják, hogy Alkalában 14 éves korában nyilvános teológiai disputát folytatott, melyen mindenki megszédült a tudását; hogy 1583-ban a portugál hadjáratról Madridba győztesen bevonuló II. Fülöp üdvözlését a 15 éves Alajosra bízzák s hogy a klasszikus eleganciá-

val megírt latin üdvözlőbeszédnek ma is meglévő eredeti szövege szerzőjének nemcsak latin tudását dicséri, hanem azt a jellemzőtlendőségét is, mely a leghatalmasabb uralkodó üdvözlésében is el tudta kerülni az akkori kor émelygős hizelgését; hogy kitűnő emlékező tehetsége volt, mint ezt mutatja milánói tanulása (1584—1585.), mikor az egész számtani és természettudományi magyarázatot ott-hon szolgáljának fejből lediktálta stb.

Az ilyen s ehhez hasonló részleteket életéből kiemelni ma azon célból szükséges, hogy ifjaink gondolkodásában az ételszentség fogalmát a gyámoltalanságnak s ügyetlenségnek szerencsétlenül hozzátapadt

Koszika szent Szaniszló. (A kőbányai lengyel templomban levő szobra.)

mellékizétől megtisztítsuk és megmutassuk a módját, hogy a legmodernebb tanultságot, a legfinomabb úri modort, a legügyesebb kereskedői készséget, a legtermékenyebb tervező talentumot is össze lehet egyeztetni a szent étellel. Erre az iránymutatásra étetően szükségünk van, ha azt akarjuk, hogy ifjúságunkból kikerüljenek a «jövő szentjei», a hitük szerint élő, modern, katolikus intelligens férfiak, akikben a tökéletes istenszeretet mély szellemi képzettséggel, világos szociális látással, az állampolgári s társadalmi erények gyakorlásával párosul s akikben az istenszeretet hősiesség mértéke nagyszerű harmóniában együtt virágzik a legújabb tudományos kérdések iránti aktív érdeklődéssel, kedves, barátságos viselkedéssel, udvarias modorral, ügyes megjelenéssel, ételrevaló kereskedelmi szellemmel. Ki nem látja, hogy az így nevelt ifjak, akik tudják a modern élet cselekedeteit szent Alajos szellemében végrehajtani, legértékesebb reklámjai s egyben apológiái lesznek a ma is szenteket nevelni képes katolikus világnézetnek!

«*Poenitentia*», «*bűnbánat*»! A másik vonás, melyet vallási pedagógiánknak a jubileum hatása érdekében szent Alajos és szent Szaniszló lelkéből főképp ki kell emelnie, a poenitentia; persze a szó jelentését nem korlátozva csupán az önsanyargatás szűk körére és főképp nem gondolva szent Alajos önmegtagadási gyakorlatainak szolgai kopirozására. Szabad hirdetnünk, hogy szent Alajos egyik-másik penitenciagyakorlatában annyira kemény volt magához, hogy ebben valóban csak «*admirandus, non imitandus*», csodálható, de nem követendő.

De hát a katolikus pedagógus úgyis tudja, hogy a szentek példájának nevelő értéke nem tetteik pontos lemásolásából, hanem a tetteket fakasztó *szellem* elsajátításából sarjad. A külső körülmények, melyek közt valamelyik szent élete konkrét formákban eltelt, korok, népek s társadalmi osztályok szerint változnak, elavulnak, a következő századokban már megvalósíthatatlanokká válnak; a lelkület azonban, mely a szent életének külső megnyilatkozásai mögött izzik, elavulhatatlan és mindig követhető eszménye marad a magasbatoró emberiségnek.

Vadul tomboló nyári zivatar után vigasztalan az erdő képe: megtépázott ágak, derékbatört sudárfák, lehullott virágok... Ilyen vigasztalannak látszó korban élt szent Alajos is: a világegyház fáját a reformáció romboló vihara rázta kívül és a renaissance titkos férgé rágta belül. Az előbbi az egyéni kutatás korlátlan szabadságával, az egyén jogainak túlzott hirdetésével aláasta a tekintély elvét s szétszakította a kereszténységnek addigi imponáló szolidaritását; az utóbbi pedig az életörömek féktelen hirdetésével az emberi lélek lendületét a sáros földre bénította.

És most jön szent Alajos! Jön és oly fenntartás nélküli odaadásal, amilyenre csak a szentek képesek, szembeszáll kora romboló irányzatával. Ti nem akartok magatok fölött tekintélyt ismerni? Nos, nézzétek rajtam, mint kell Istennek, az Isten nevében parancsoló egyháznak s egyházi előljárásnak engedelmeskedni! És nem akartok parancsolni az ösztönök követeléseinek? Hát nézzétek, mily önfegyelmzés, önmegtagadás, kemény őrtállás kell ahhoz, hogy a természetes élet szűk keretéből az Isten fiainak szabadságára, a természetfölötti életnek nem is sejtett szépségeihez emelkedjünk!

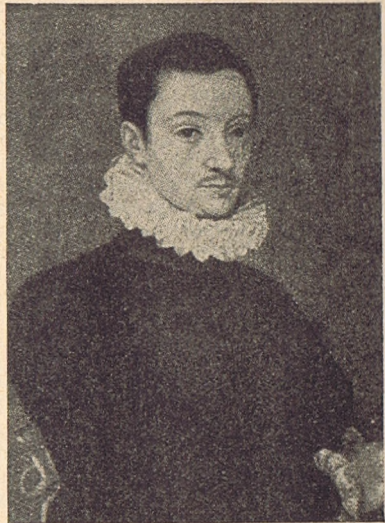
És ugyanez az áldozatos lelkület izzott szent Szaniszlóban is. Mialatt a régi pogányság anyagiassága s a mai új pogányság élvezet-hajhászása egyformán Horatiussal vallja, hogy semmi más az ember, mint évésre termelt állat — «*nos numeri sumus et fruges consumere nati*» — addig szent Szaniszló a lába alá gyűrt ösztönös élet fölött aratott diadal tűzében kiáltja világgá jelszavát: «*Non natus sum praesentibus, sed futuris*», «nem e földre születtem, hanem a jövő életre!»

Ilyen beállításban meg tudjuk értetni ifjúságunkkal még azokat a túlzott penitenciagyakorlatokat is, amelyeket egyébként talán hajlandók lennénk szent Alajos ifjúkori meggondolatlanságának minősíteni. Nem, nem! Szent Alajosban meggondolatlanság? Aligha hinném. Ellenben: nagyon is céltudatos szembehelyezkedés a korban nyilvánosan üzött testkultusz és élvezetimadás pogány rombolása ellen. Alajos nem volt naiv, nem tudatlan; azok a szemek, melyeket

állandóan földre szegezett, nagyon is világosan láttak. «Feneketlen gonoszságban fetreng a mai világ — írja a fiatal gyermek. — Vajjon ki engeszteli meg a haragvó Istent?» «*Il mondo, ora, giace in un abisso di malvagità; chi placherà la collera dell' Omnipotente?*» Igen, szent Alajos kiérezte ennek a finomkodó, külsőleg kicsiszolt előkelő társadalomnak fenéki romlottóságát s elszánta magát, hogy ő lesz engesztelője a Mindenhatónak. A katolikus dogma szerint u. i. a Krisztus misztikus teste, az Egyház, szolidáris egységet alkot. A szent nemcsak önmagát szenteli meg, hanem a közösséget is s nemcsak önmagáért tehet eleget, hanem a többieké is. És mi hisszük, hogy ifjú szentünk túlzott bűnbánati fegyelme kísértésekkel küzdő mai ifjaink ellenálló erejének is szent erősítő forrásává lett.

Még 30—40 évvel ezelőtt javában virágzott az a psychologia-ellenes hagiographia, amely a szentet már kis korában, sőt akárhányszor már születése előtt, csodás jelenségekkel övezte s első percétől kezdve, mint valami küzdelmet nem ismerő, mennyországra predesztinált, kísértéssel nem harcoló, emberfölötti embert állította az olvasó elé. Hogy aztán ez a bölcsőjétől kezdve tökéletes és állandó elragadtatásban élő szent-typus utánzásra buzdító és lelkesítő hatást nem tudott kiváltani a sárból-földből álló, csetlő-botló, küzködő olvasókban, egész természetes. Ma már tudjuk, mily helytelen volt ez a módszer s mennyivel eredményesebb arra

Gonzagai szt. Alajos. (P. Veronese képe.)

rámutatni, hogy a szent is épügy földből való teremtmény volt, mint mi, époly kísértésekkel, rosszra hajló emberi természettel, csak: a mienknél sokkal keményebb önfegyelmezővel s acélosabb ellenálló akarattal. A mai pedagógia már nem felejt el rámutatni arra, hogy szent Alajos sem született szentnek. Bölcsőjében örökölte a grófi koronát: elutasította magától; de nem örökölte a szentek glorioláját: az után nyúlt! Ő is küzdött a minden emberrel együtt született lelki s testi kettősséggel, az anyagias természet ólomsúlyával, a test nagy ellenmondásával; de amint neki sikerült, mint a pápai körlevél írja «*invicta voluntate*» az ész józan ellenőrzése alá igázni az ösztönös természetet, úgy sikerülhet ifjainknak is.» *Quod isti et istae, cur non ego!* «Ha ezek megtehették, én miért nem tehetném?»

És hogy az ifjú szentek kemény önfegyelmezősége mily áldó példa épen a mai ifjúságunk nevelésénél, azt csak a legbuzgóbb pedagógusaink s hittanáraink mondhatják meg, akiknek ajkáról szakadatla-

nul hangzik a panasz, hogy minden nevelő munkájuk megfeneklik a mai otthoni nevelés hihetetlenül lágy, limonádés, elkényeztető puhaságán. A régi komoly férfias nevelésnek, a kereszténység egyik legszebb alkotásának, az *«educatio strenua»*-nak, egyre kevesebb nyomára akadunk a mai családi nevelésben. Ma, főkép az egygyermekes családokban, valóságos új bálványimádás folyik a gyermekkel: sietve teljesítik minden ösztönös követelését, ostoba szeszélyét, soha semmiről lemondani, egyetlen vágyát megtagadni otthon meg nem tanul. S az eredmény? A mai tipikus gerinctelen ifjú: *«Ein fein befrackter, ein weich verpackter, nicht ganz intakter Charakter»*. Kell-e mondanunk, hogy az ilyen elnyomorított akaratú gyermekkel hiába próbálkozik akár a világ legelső pedagógusa is?

Mennyivel más akaratereő sugárzik elő szent Alajos egyéniségéből! Valamennyi arcképe közül, azt hiszem, legjobban hatna a mai ifjúságra az a fejedelmi öntudatot s rendíthetetlen jellemet hirdető portraitje, melyet atyja Paolo Veronesevel röviddel azelőtt készített Alajosról, mielőtt szerzetbe lépett. Fekete nemes-apród ruhában, fehér fodros gallérban áll előttünk a szent fiú; jellegzetes arcvonásai, nyílt, nagy szeme, összecsukott ajka, erőteljes főtartása energiát s komolyságot sugároznak; jobbjá kardon nyugszik, de csak egész könnyedén érinti azt: látszik, hogy nem ez a kard az ő igazi fegyvere. A *«Singularis illud»* enciklika szinte mintha erről a képről vette volna fönséges dicséretét Alajos *«constans atque impigra voluntas»*-áról; szinte leolvasni a képről azt a lelkületet, melyre mai ifjúságunk annyira rászorulna:

*Das «wenn» und «aber» ist ein schlimmer Hort;
«Entweder-oder» sei dein Heldenwort!*

Ez az önmagához kemény, néha szinte kegyetlen szent Alajos annál értékesebb példakép ma, minél inkább tapasztaljuk elkényeztetett ifjainkon Horatius panaszának jogosságát: *«Cereus in vilium flecti, monitoribus asper»*, «a bűnre, mint viasz hajlanak; aki feddi őket, ahhoz kemények». Az örök élet értékét felismerő s érte a legnagyobb földi áldozatra kész két ifjúszent példája magaslatoakra vonzó hegycsúcs a mai sárhöz tapadt világban, melyben már iskolás ifjúságunkon oly sokszor kiütkeződik a pénzimádás és élvezethajhászás epidémiájának ijesztő vonása.

«Gebt mir die Jugend in die Hand und ich ändere ein Jahrhundert»,

írja Lessing s nagy igazságot ír. Mi is jól tudjuk, folyton hangoztatjuk is, hogy «akié az ifjúság, azé a jövő». Csakhogy a mondat tovább is van; és ne feledkezzünk meg a folytatásról sem, mely így szól: «Amilyen az ifjúság, olyan a jövő».

Nem is lehet elgondolni — hirdeti szentséges Atyánk — mily örömmel látjuk, hogy mindkét nemből s minden társadalmi osztályból tömérdek ifjú áll lelkipásztora mögé, hogy szomjas lelkét megtöltse a keresztény tanokkal, azok által előbb saját életét megnemésítse, majd az egyháznak segítőtársa legyen lélekmentő munkájában. Az ilyen ifjúságtól várja a pápa a segítő sereget az öregedő világ megifjítására, *«ad senescetem mundum recreandum»*.

Társadalmunk szélében-hosszában hangos a keresztény meg-

újhodás jelszavától ; eszményekért lelkesedni tudó magyar ifjúságunk is impozáns lendülettel állott a megújhodást hirdető táborába...

XI. Pius pápa azonban nem felejtett el körlevelében rámutatni a munka eredményét eldöntő, legfontosabb feltételre : sem felebarátaink gondját nem viselhetjük — írja a pápa, — sem a katolikus ügyet méltóképp nem képviselhetjük, míg *saját lelkünket nem ékesítettük fel a bensőséges vallási élet szépségeivel.*

Élet, élet ! Az ifjúság élni akar ! De mi az élet ? Örökös résenállás s folytonos kidobása magunkból annak, ami bennünk rothadni akar. S mi kell a lelki élethez is ? Örökösen résen állni s kidobni a rothadást ! És hol fakad az ilyen életnek forrása ? Az isteni akaratnak először szent Ágoston fogalmazásában kifejezett, de szent Alajos és szent Szaniszló által különösképen is vallott követésében : «Add Uram, hogy megtegyem, amit akarsz ; aztán parancsold, amit akarsz».

Tiszta élet s kemény, önfegyelmező akarat ! Nincs erény, melyre a mai ifjúság jobban rászorulna s nincs senki, aki rendíthetlenebb kitartással járta volna ezt a tövises utat, mint az idén jubilált két szent ifjú. Ebben maradnak ők örök példaképei a bűn ellen küzdő fiatal lelkeknek s ebben áll mélységes pedagógiai jelentősége az ideikettős jubileumnak.

